

. . . Zij dagen Gods gerechtigheid uit en zij roepen Zijn wraak af over hun hoofden.'

Hadden die vermaningen effect? Dat is niet precies na te gaan. Een zekere werking zal er wel van zijn uitgegaan maar deze valt niet exact aan te geven. Er was in elk geval geen sprake van dat de zwarte markt inkromp, d.w.z. er werden daar misschien van begin '45 af wel kleinere kwantiteiten goederen aangeboden, maar de zwarte prijzen stegen voortdurend (wij herinneren er aan dat in april '45 voor een kilo aardappelen het duizendvoud moest worden betaald van de officiële prijs) en dat betekende dat steeds minder mensen in staat waren, zich zwart levensmiddelen aan te schaffen.

Die laatste constatering werpt, menen wij, een probleem op wanneer men haar in verband brengt met enkele gegevens uit eerdere gedeelten van dit hoofdstuk, nl. met deze, dat van eind december '44 af de verbrandingswaarde van de officiële rantsoenen minder dan een kwart was van wat een volwassene nodig had om normaal te functioneren, dat die officiële rantsoenen niet eens steeds verkrijgbaar waren, dat er toch van de ca. drie-en-een-half miljoen 'stadsbewoners' slechts één op de vijftien aan de hongerziekte heeft geleden en dat volgens onze schatting slechts één op de ca. honderdzig als direct of indirect slachtoffer van de hongersnood mag worden beschouwd. Deze discrepantie wijst er naar ons oordeel op dat een aanzienlijk deel van de 'stadsbewoners' in de provincies Noord-Holland, Zuid-Holland en Utrecht meer voedsel heeft kunnen consumeren dan op de bonnen verkrijgbaar was.

Dat was geen nieuw verschijnsel.

In deel 7 gaven wij de resultaten weer van een zorgvuldig Haags onderzoek, in '43 uitgevoerd met medewerking van acht-en-negentig gezinnen met een gemiddeld jaarinkomen van f 2 180 (een inkomen dat iets boven het gemiddelde lag), waarbij was gebleken dat de feitelijke voeding van deze groep de officiële rantsoenen in opvallende mate had overtroffen: in deze gezinnen had men per gezinslid per dag levensmiddelen geconsumeerd met een verbrandingswaarde van 3 090 calorieën: enkele honderden calorieën méér dan waar de groep recht op had; die extra-levensmiddelen waren grotendeels afkomstig geweest uit de normale detailhandel (daar waren ze tegen de hogere prijzen gekocht welke de arme gezinnen niet hadden kunnen betalen), voor de rest uit de zwarte handel. Dit verschijnsel nu: dat de feitelijke voeding de officiële rantsoenen overtrof, heeft zich in de hongerwinter op veel groter schaal voorgedaan.